

PROJEKTIVNA IDENTIFIKACIJA

Troregionalna saradnja

**Međuregionalni uređivački odbor: Geri Šlesindžer (*Gary Schlesinger*, Severna Amerika),
Florans Ginjar (*Florence Guignard*, Evropa) i Rikardo Spektor (*Ricardo Spector*, Latinska
Amerika)**

Kopredsednik međuregionalne saradnje: Arne Jemstet (*Arne Jemstedt*, Evropa)

Prevod na srpski jezik i uredništvo: Psihoanalitičko društvo Srbije

Prevod: Ivana Dobrić

Koordinator: María Inés Nieto

I. UVOD I DEFINICIJE

Projektivna identifikacija, koncept koji je uvela Melanija Klajn (*Melanie Klein*) 1946. godine, u isto vreme je i primitivan mehanizam odbrane, kao i fundamentalni način nesvesne komunikacije sa samim sobom i sa svetom. Ona omogućava Selfu da se odrekne neželjenog iskustva održavajući izvesnu kontrolu nad objektom projekcije.

Projektivna identifikacije je *dvosmerno nesvesno kretanje* koje ignoriše granice između Selfa i drugog i uključuje uglavnom parcijalne objekte i delove Selfa. Njihovim projektovanjem u drugu osobu, prvo stvarnu, a potom i fantaziranu, subjekt – isprva, *odojče* – prazni – prvo u majku – bolna telesna iskustva, teskobu smrti i druge emocije i osećanja koja preplavljaju njegove kapacitete da ih sam kontejnira.

Međutim, takva vrsta poricanja ne sprečava subjekt da zadrži nesvesne veze sa ovim izbačenim objektima i delovima Selfa; ona/on se *takođe* identifikuje sa karakteristikama osobe u koju je izbacio/la projektovane elemente.

Melanija Klajn je uvrstila *projektivnu identifikaciju* u prvu grupu odbrana – *cepanje, poricanje i idealizacija* – koju je prepoznala i o kojoj je pisala u svom radu iz 1946. godine, primetivši da se ona pojavljuje paralelno sa ovim mehanizmima kod *odojčeta*.

Projektivna identifikacija se sastoji od dva glavna psihoanalitička koncepta – projekcije i identifikacije. Međutim, osim toga što su oba nesvesna psihička kretanja, ova dva koncepta *nemaju isti nivo složenosti*:

- *Projekcija-i-introjekcija* su bazični *mehanizmi* potrebni da bi psihički život postojao, na isti način kao što su *udisanje-i-izdisanje* neophodni *mehanizmi* disanja u biološkom životu.

- *Identifikacija* je mnogo složeniji proces, koji se sastoji od mozaika relacionih mikroketanja i koji nikada nije dovršen.

Melanija Klajn tvrdi da projektivna identifikacija funkcionira od rođenja do smrti, da se nalazi u osnovi jasnijih i svesnijih načina odnošenja i komunikacije koji se progresivno razvijaju tokom razvoja.

Projektivna identifikacija je hibridni i dinamički koncept primenjiv na intrapsihički život kao i na interpersonalnu dinamiku i ekonomiju (Ginjar, 2017-2020). Ona naglašava važnost poklapanja prvog objekta sa novorođenčetom zakasnije dovoljno dobre odnose: bespomoćnost i nezrelost ljudske bebe čini da je za nju neophodno da spolja (od majke) dobije osnovni način komunikacije, kako bi dokučila okrutnu realnost. Novorođenče mora da se sretne sa negujućim i mislećim kapacitetima majke kako bi prihvatilo i pokušalo da umiri svoje projektovane delove.

Projektivna identifikacija ne može da se shvati odvojeno od „introjektivne identifikacije“, koncept koji je retko ekspliciran u kliničkim opisima. Zajedno, oni čine osećanje *identiteta* osobe, osećanje koje je uvek u pokretu i nikada dovršeno.

II. ISTORIJSKI RAZVOJ KONCEPTA

Projektivna identifikacija se razvila kao kombinacija Frojdovog (*Freud, 1915 – „Nagoni i njihove sudbine“*) koncepta projekcije – koji je on shvatio kao način da se Ego oslobodi bolnih, ugrožavajućih mentalnih sadržaja – i njegovog koncepta identifikacije. U svojim radovima o metapsihologiji (npr. 1917, 1923) Frojd je pisao da je identifikacija prvi oblik odnosa sa objektom koji se javlja po rođenju. Moglo bi se reći da je njegov esej iz 1914. godine o narcisizmu rezultirao takvim uvidom o uobičajenom psihičkom kretanju koje u isto vreme uspostavlja i odnos sa objektom i identifikaciju.

Malo pre smrti, 1938. godine, Frojd je razjasnio primitivne mehanizme odbrane *cepanja, poricanja i idealizacije*. Posebno, naglasio je razliku između nasilnosti primitivnih odbrana u poređenju sa sekundarnim – koji su povezani sa sekundarnim potiskivanjem. Proučavajući ove mehanizme odbrane u odnosu prema perverzijama, fokusirao se na njihov patološki aspekt, ne na njihovu strukturu.

Koncept projektivne identifikacije Melanije Klajn mogao bi da se smatra utemeljenim na Frojdovim gorepomenutim razmatranjima. Međutim, tome bi trebalo dodati otkrića M. Klajn o ulozi *cepanja* u svetu objekata – ne samo Ega, kao što je to Frojd opisao – što je donelo bogat i složen univerzum parcijalnih objektnih odnosa i identifikacija.

Projektivna identifikacija se odnosi na *psihičke* objekte projektovane – prebačene – na različite ljude, prvo je to majka na početku života ili njena zamena, prvo, kao parcijalni objekat – „dojka“ – potom, kao celoviti objekat – ličnost majke.

Godine 1946, Melanija Klajn je na *projektivnu identifikaciju* gledala kao na intrapsihičko sredstvo kojim se odojčće oslobađa neželjenih afekata, objekata i delova Selfa i mehanizam kojim onopreuzima kontrolu nad majkom u [nesvesnoj] fantaziji. Ona je takođe jasno naglasila da ovi projektovani delovi mogu da budu ili dobri ili loši. Ona je uvela shvatanje da projektivna identifikacija, koju pokreće nesvesna zavist, služi da uništi – opet u fantaziji – objekat zavisti. Kako je Klajn smatrala da je cilj projekcije odojčeta da loše drži napolju a dobro unutra, primetila je da projektivna i introjektivna identifikacija idu ruku pod ruku.

Smatrala je da patološka upotreba projektivne identifikacije drži subjekta u iluzornoj fantaziji da može da izbegne dug i bolan proces tugovanja koji je Frojd opisao (1915), čime – u klajnijanskom okviru – sprečava prelazak sa paranoidno-shizoidne na depresivnu poziciju. Klajn je projektivnu identifikaciju shvatala kao nesvesnu fantaziju – i delovi „projekcije“ i „identifikacije“ su nesvesni. Objekat ili parcijalni objekat koji je meta projekcije ne mora da bude prisutan i uopšte ne mora da zna za projekciju. Klajn je naglašavala činjenicu da ovaj način funkcionisanja – cepanje / poricanje / idealizacija / projektivna identifikacija – briše granicu između spoljašnje realnosti i psihičke realnosti i omogućava subjektu da dobije moć – u fantaziji – nad celovitom ili nad delom spoljašnje osobe ilinad unutrašnjim objektom. Nesvesna fantazija projektivne identifikacije je moćan proces. Ona će uvek imati stvarne efekte na um osobe koja projektuje (koja time gubi deo sebe i koja, na primer, može da se oseća veoma sigurno i pravedno ili može da se oseća veoma prazno nakon masivne projekcije). I u određenim slučajevima može da ima realne efekte na osobu koja prima projekciju.

Vilfred Bion (*Wilfred Bion*) je proširio pojam „projektivne identifikacije kao odbrambene fantazije“ Klajnovne i uključio njeno funkcionisanje kao *normalan, preverbalni način komunikacije koji se zapravo dešava između majke i odojčeta*. Smatrao je da su ova rana komunikativna iskustva izuzetno važna da razvoj kapaciteta da se misli zavisi od toga koliko su majka i beba sposobne da se prilagode jedna drugoj. Od 1962. godine (Bion 1962a, 1962b), on opisuje da je detetov kapacitet da misli (tj. alfa funkcija) zavistan od prorade primitivnog senzornog iskustva (beta elementi) i njihovog transformisanja u odnos majka-dete. Bionov razvoj teorije uma je bio revolucionaran u shvatanju da je detetov kapacitet da misli o svom iskustvu i da tako njime upravlja zavistan od odnosa sa alfa funkcijom drugog ljudskog bića, tj. majke.

U skladu sa kantijanskom filozofijom, Bion je smatrao da se mišljenje pojavljuje da bi se izašlo na kraj sa mislima, da je mišljenje razvojno postignuće koje je nametnuto psihi pod pritiskom iskustva, a ne obrnuto.

Bion je verovao da, na osnovu potrebe da preživi, beba ima urođeno očekivanje (*prekonceptiju*) o postojanju zadovoljavajuće dojke i kada on/ona doživi ovo zadovoljstvo, i fizički i emotivno (*realizacija*), on/ona počinje da gradi još uvek neimenovan koncept (*konceptiju*) koji postaje osnova za zdrav razvoj. Pošto će beba svakako doživeti uznemirenost, kapacitet da toleriše frustraciju će olakšati razvoj kapaciteta

da „misli“, što će zauzvrat pomoći bebi da savlada frustraciju. Ovaj proces zavisi od majčine sposobnosti da „kontejnira“ bebine projekcije „bola i teskobe“ u sebe. (vidi: KONTEJNIRANJE: KONTEJNER-KONTEJNIRANO)

Pod najboljim okolnostima, ličnosti i majke i odojčeta mogu da se adaptiraju jedna drugoj tako da odojče, sa svojim rudimentarnim osećanjem realnosti, može da se ponaša tako da u razumnoj meri izazove kod majke osećanja kojih želi da se otarasi. Majka potom može da obradi ta osećanja, tokom onoga što Bion naziva njihovim *boravkom (sojourn)* u njoj, vraćajući ih odojčetu u svarljivom obliku uz majčinu pomoć. Njena sposobnost da „kontejnira“ toksični materijal projektovan na nju oslanja se na njen *kapacitet za sanjarenje (reverie)*, tj. na njenu sposobnost da „misli“ ili „sanja“ o subjektu koji projektuje. Sanjarenje je faktormajčine *alfa-funkcije* (Bion, 1962b) i detetovo ponovljeno iskustvo ovog procesa mu/joj omogućava da razvije misli i misleći um sposoban da izađe na kraj sa emocionalnom uznemirenošću.

Za razliku od ove situacije, kada se prekonceptija odojčeta o zadovoljavajućoj dojci iznova osujećuje *negativnom realizacijom* (tj. deprivacijom), stvara se loš objekat (nepostojeća dojka). Ukoliko majka nije sposobna da primi i kontejnira bebine odbrambene negativne projekcije, ili ako beba ima nizak nivo tolerancije na frustraciju, loš objekat, sposoban samo za evakuaciju (projektivna identifikacija Klajnove) će ostati utemeljen. Za Biona, načini na koje majka i beba izlaze na kraj sa ovim projektivnim identifikacijama će kod deteta u razvoju odrediti kapacitet za regulaciju afekata i održati efektivno funkcionisanje Ega. Bionov konceptualni model je imao široke implikacije za psihoanalitički proces i za naše razumevanje i upotrebu kontratransfera u kliničkom setingu.

Vraćajući se na Melaniju Klajn, ona je opisala – kao što je gore pomenuto – projektivnu identifikaciju kao tesno povezanu sa primalnom grupom odbrana. Time je otvorila široko polje istraživanja parcijalnih objektnih relacija i, pored sopstvenih doprinosa proučavanju patologije ovih odbrana, mogla je da da realističniju i kompletniju sliku psihičkog sveta, *i bebe i nesvesnog funkcionisanja tokom celog života*.

Danas je moguće biti precizniji iz aspekta konceptualnog okvira: zbog heterogene složenosti goreopisanog koncepta, projektivna identifikacija mora da bude shvaćena kao *primitivna psihička funkcija izazvana prvobitnom grupom odbrana*. Projektivna identifikacija je način komunikacije Predsvesnog *par excellence*. Iz konceptualnog ugla, neprimereno je mešati nesvesne fantazije koje se javljaju iz različitih situacija projektivne identifikacije sa funkcijom koja im omogućava da se pojave.

Na početku života, takva funkcija ispunjava presudni cilj: omogućava bespomoćnoj bebi da preživi i da ima odnos sa svojim prvim okruženjem. Od rođenja do smrti, projektivna identifikacija se koristi kako bi se održalo osećanje postojanja i objekat katekse, posebno internalizacijom odsutnog ili lošeg objekta. To je centralni alat u bilo kojoj situaciji tugovanja. U melanholiji, funkcija projektivne identifikacije je potpuno uništena napadima Superega na Ego i Id.

S obzirom na to da je funkcija uma koja se razvija u skladu sa karakteristikama svake osobe, projektivna identifikacija može da rezultira empatijom za – ili paranoidnim shvatanjem – objekta; bogatom komunikacijom osećanja i misli – ili diktatorskim potčinjavanjem jednog učesnika drugom; otkrivanjem sve više zajedničkih interesovanja dve osobe – ili fobičnim begom subjekta iz odnosa kako bi se izbegla blizina sa elementima projektovanim u objekat.

Otkriće projektivne identifikacije Melanije Klajn je odgovor na pitanje objekta u primarnoj narcisističkoj fazi: ova faza se više ne može shvatati kao bezobjektna, s obzirom na to da gotovo bilo koji otcepljeni deo Ega može da se upari sa bilo kojim otcepljenim delom objekta, bilo unutrašnjim bilo spoljašnjim. Frojd (1921) je već primetio da su narcisističke identifikacije bazirane na jednom detalju osobe koja je nesvesno odabrana kao model. Njegova primedba o neophodnosti da se tuguje za svakim detaljem izgubljenog objekta kako bi se dovršio stvarni proces tugovanja (Frojd, 1917) naglašava važnost veze stvorene projektivnom identifikacijom, kako u objektnim odnosima tako i u osećanju identiteta.

II. A. DALJA BRITANSKA I EVROPSKA RAZMATRANJA

Pod uticajem Bionovog razvoja koncepta projektivne identifikacije i njegovog modela razvoja kapaciteta za mišljenje, Ester Bik (*Esther Bick*) i Donald Melcer (*Donald Meltzer*) su iskoristili svoje iskustvo u oblasti opservacije beba i kliničkog tretmana autistične dece da primete, razgraniče i razlikuju jedan još osnovniji manevar, povezan sa projektivnom identifikacijom, ali ne identičan. Oni su smislili termin adhezivna identifikacija (kasnije nazvana adhezivnim identitetom) i razlikovali su ovu primitivniju odbrambenu operaciju od projektivne identifikacije.

Ester Bik (1968, 1986) je primetila osnovni tip *narcisističke identifikacije*, koja razvojno prethodi onoj koju implicira teorija projektivne identifikacije M. Klajn. Ona je pretpostavila da veoma male bebe na početku doživljavaju odsustvo granica dovoljno sposobnih da zadrže mentalna i emotivna stanja, koja nisu još razdvojena ili razlikovana od njihovih telesnih stanja. Bik je predložila pojam „psihičke kože“, koja idealno služi da pasivno poveže iskustva ili delove Selfa u nastajanju. Ova „psihička koža“ se razvija pomoću *iskustava kontinuirane interakcije između majke koja „drži“ (holding) fizički i emotivno i „kontejnira“ mentalno, i površine bebinog tela kao senzornog organa*. Ovo je Frojd imao na umu (1923) kada je napisao da je „Ego prvenstveno i pre svega telesni; on nije samo površinski entitet, već je sam po sebi projekcija površine“ (str. 26).

Bik (1968) je dalje pretpostavila da „kasnije, identifikacija sa ovom [psihičkom kožom] funkcijom objekta zamenjuje neintegrisano stanje i pomaže razvoj fantazije o unutrašnjem i spoljašnjem prostoru“ (str. 484). Ona je zagovarala ideju da je ova fantazija o prostoru osnova za *normalno adaptivno cepanje i projekciju* neophodne za procese idealizacije i separacije kako ih je opisala Klajn. Međutim, Bik je upozorila da:

„... dok se funkcija kontejniranja ne pounutri, pojam prostora unutar Selfa ne može da se pojavi... [i] konstrukcija [unutrašnjeg kontejnirajućeg] objekta... [biće] oštećena... Neadekvatan razvoj ove primalne funkcije kože može nastati ili usled manjkavosti stvarnog objekta ili fantazmatskih napada na njega, koji oštećuju introjeksiju. Ometanje primalne funkcije kože može dovesti do formiranja „druge kože“ kroz koju se zavisnost od objekta zamenjuje pseudo-nezavisnošću, neprimerenom upotrebom određenih mentalnih funkcija ili, pak, unutrašnjih talenata, u svrhu stvaranja zamene za ovu funkciju kože-kontejnera.“ (str. 484)

Rad **Donalda Melcera** sa Bionovim teorijama naveo ga je da formuliše klasifikaciju *patologije projektivne identifikacije*, prema tome da li su poremećaji primarno u polju *projekcije* ili *identifikacije* (Melcer, 1986).

Patologija projekcije je u vezi sa načinom na koji se fantazira unutrašnji svet objekta; ovde smo na polju fobija, posebno agorafobije i klaustrofobije. Fantazije o prirodi i kvalitetu atmosfere koja bi mogla da prevlada unutar objekta mogu se naći i u određenim psihotičnim stanjima zbunjenosti, posebno u toku adolescencije. Melcer takođe pominje sindrom poremećene percepcije, koju naziva „deluzijom jasnoće uvida“, naime, uverenje da nam je potpuno jasno šta druga osoba misli.

Najčešća *patologija identifikacije* sastoji se od direktnog preuzimanja objektivnih kvaliteta. Histerična konverzija je klasičan primer ovoga, ali je prisutna i u manično-depresivnim psihozama, hipohondrijama i stanjima pseudo-zrelosti, gde subjekat može da bude zaglavljen u svojoj projektivnoj identifikaciji sa idealizovanim objektom, bez prelaska na rad tugovanja kako bi izgradio, prvo, prelazno stanje heterogene hiper-zrelosti, a potom, dostigao uravnoteženi ideal Ega.

Nekoliko godina kasnije, Melcer (1992) istražuje nesvesni izbor parcijalnog objekta u kojem se ostvaruje projektivna identifikacija. On primećuje da se uključuju različiti delovi fantaziranog majčinog tela – genitalni aparat, anus, grudi, glava – i razvija svoja klinička razmatranja u različite patologije prema konkretnom izboru kontejnera, redom: seksualizacija/uzbuđenje, tajna/krađa i onipotentna velikodušnost/idealizacija.

Situacija sa „dobrim“ i „lošim“ objektima će takođe varirati u zavisnosti od patologije projektivne identifikacije. Melanija Klajn je već pisala da, pored zadržavanja dobrih objekata unutar Ega i izbacivanja loših objekata izvan Ega kako bi se on zaštitio od njih, suprotno i komplementarno je takođe veoma često: kada se unutrašnjost nečijeg uma ili tela doživi kao loša i opasna – kao na primer, u melanholiji – pacijent projektuje svoje dobre objekte i dobre delove Ega na spoljašnji objekat kako bi ih zaštitio od svojih loših, agresivnih delova.

Franses Tustin (*FrancesTustin*, 1992) je predložila termin „adhezivno izjednačavanje“ kako bi opisala autističnu decu koja su hronično „zalepljena“ za svoje majke tako da je nemoguće da postoji imalo prostora između njih. Tustin je empatički podvukla da bez svesnosti o psihičkom prostoru ne mogu da postoje pravi objektni odnosi, a da bez odnosa, procesi identifikacije kojima se izgrađuje Self ne mogu biti

pokrenuti. Moglo bi se reći da adhezivno izjednačavanje ili adhezivni identitet služi tome da se uspostavi *osećanje postojanja* pre negoli *osećaj Selfa i objekta*.

Čini se da „objekat-koža“ mora biti inkorporiran veoma rano u mentalnom razvoju kako bi se omogućio razvoj prostora unutar Selfa da bi mehanizam *projektivne identifikacije, kao primarne metode neverbalne komunikacije između majke i bebe* u potrazi za detoksifikacijom i značenjem, mogao da funkcioniše bez poteškoća. Zapravo, rad **Maura Manče (MauroMancia, 1981)** podržava ideju postojanja potencijala za ovaj rani razvoj psihičke kože još *in utero*.

Herbert Rozenfeld (Herbert Rosenfeld, 1971/1988) je opširno pisao o projektivnoj identifikaciji i njegova sada klasična definicija zavređuje da se u potpunosti citira:

„Projektivna identifikacija“ se odnosi prvenstveno na proces cepanja ranog Ega, gde su ili dobri ili loši delovi Selfa otepljeni od Ega i koji su dalje projektovani kao ljubav ili mržnja u spoljašnje objekte, što vodi do fuzije i identifikacije projektovanih delova Selfa sa spoljašnjim objektima. Važne paranoidne anksioznosti su u vezi sa ovim procesima pošto objekti ispunjeni agresivnim delovima Selfa postaju proganjajući i pacijent ih doživljava kao pretnju da uzvrate udarac nasilno vraćajući sebe i loše delove Selfa koje kontejniraju nazad u Ego.“ (1988; str.117)

Pod znatnim uticajem Bionovih ideja, **Beti Džozef (Betty Joseph)** je dala dalji doprinos skrećući pažnju na prirodu i funkciju projektivne identifikacije u analitičkom setingu.

Džozef (1998) je shvatila da, u seansi, pacijent nesvesno navodi ili „gurka“ analitičara da učestvuje u različitim odigravanjima, što ponekad ima oblik toga da je analitičar previše opušten sa pacijentom ili, pak, da je nepotrebno oštar. Ovi pritisci poprimaju oblik malih projektivnih identifikacija delova pacijenta ili pacijentovih objekata u analitičara kroz verbalnu upotrebu jezika, ton, tempo i neiskazive aspekte. Drugim rečima, ona je smatrala da pacijent stvara određenu atmosferu koja ima *stvaran* uticaj na analitičara. Ovo je u skladu sa Bionovim pojmom „realistične projektivne identifikacije“. Tako, Džozef podvlači vezu između projektivne identifikacije i transfera.

Spilijus (Spillius, 2007) ukazuje na tri centralne ideje u trenutnoj upotrebi pojma projektivne identifikacije. Prvo je da je to nesvesna fantazija koja može biti aktualizovana evokativnom aktivnošću – ali da to poslednje nije neophodni deo definicije. Drugo, da nijedan pokušaj razlikovanja „projekcije“ od „projektivne identifikacije“ verovatno nije koristan. I treće, da je kontratransfer u velikoj meri odgovor na pacijentove projektivne identifikacije.

D. Melcer se može smatrati psihoanalitičarem koji je novim generacijama preneo sintezu otkrića S. Frojda, M. Klajn i Biona u kliničkoj praksi i metapsihologiji (Melcer, 1978).

Među mnogim drugima, Salmon Resnik (*Salmon Resnik, 1999, 2006, 2011*), Mirej Fonjini (*Mireille Fognini, 2014*), Hoze Luis Gojena (*José Luis Goyena, 2020, 2012*), Florans Ginjar (*2017-2020, 2021*), Fransoa Levi (*François Lévy, 2014*) u Francuskoj; i Mauro Manča (1981, 2004, 2006),

---

Klaudio Neri (*Claudio Neri*, 2006, 2013), Fernando Riolo (*Fernando Riolo*, 2019), Antonino Fero (*Antonino Ferro*, 2017) i Đuzepe Čivitareze (*Giuseppe Civitarese*, 2017) u Italiji, koristili su Bionova psihoanalitička razmatranja u svom svakodnevnom kliničkom radu i nastavili da podučavaju o njima u svojim psihoanalitičkim društvima i krugovima gde imaju uticaj. U Švedskoj, Johan Norman (*Johan Norman*, 2001), Bjern Salomonson (*Björn Salomonsson*) i Majlis Vinberg-Salomonson (*Majlis Winberg-Salomonsson*, 2014-2016) su takođe razvili nove načine primene Bionovih ideja. Vidi ispod: „Projektivna identifikacija u analitičkom radu“).

II. B. RAZVOJ KONCEPTA U SEVERNOJ AMERICI

U Sjedinjenim Državama, **Oto Kernberg** (*Otto Kernberg*, 1987, str. 94), držeći se shvatanja M. Klajn o projektivnoj identifikaciji kao o patološkoj odbrani, opisuje je kao četvoroslojni niz u kojem: (i) projektujući subjekt izbacuje nepodnošljive delove intrapsihičkog iskustva u primajući objekat; (ii) subjekt zadržava empatiju sa tim što je projektovano; (iii) u odbrambenom stavu da iskontrolise anksioznosti zbog izbacivanja, subjekt pokušava da kontroliše objekat; i (iv) subjekt izaziva u objektu, ono što je nekada bilo izbačeno u objekat, kroz stvarnu interakciju sa primajućim objektom.

Neki severnoamerički analitičari, radeći iz *interpersonalne/relacione perspektive* gledaju na projektivnu identifikaciju kao na dvosmerni proces koji nije samo fantazija (shvatanje M. Klajn) već uključuje i stvarnu interakciju između pacijenta i analitičara.

Ovom linijom **Ogden** (*Ogden*, 1982) vidi projektivnu identifikaciju kao normalan oblik komunikacije između pacijenta i analitičara koji može biti manje ili više patološki po prirodi u zavisnosti od prirode istisnutih mentalnih sadržaja. On opisuje proces na sledeći način:

„Projektor ima primarno nesvesnu fantaziju o oslobađanju od neželjenog ili ugroženog dela sebe (uključujući i unutrašnjeobjekte) i o smeštanju tog dela u drugu osobu na snažno kontrolišući način. Projektovani deo Selfa se doživljava kao delimično izgubljen i kao da se nalazi u drugoj osobi. U vezi sa ovom nesvesnom projektivnom fantazijom, javlja se interpersonalna interakcija pomoću koje se primalac primorava da misli, oseća i da se ponaša u skladu sa izbačenim osećanjima i reprezentacijama Selfa i objekta smeštenim u projektivnoj fantaziji.“ (str. 1-2)

Jasno priznajući dvosmernost projektivne identifikacije, Ogden je razvio koncept *analitičkog trećeg* kojeg zajednički stvaraju pacijent i analitičar, koji obuhvata i procesirane i neprocesirane projektivne identifikacije. **Džesika Bendžamin** (*Jessica Benjamin*, 2004) je dalje elaborirala svoju verziju *analitičkog trećeg*, jedinstvenu za svaku analitičku dijadu i u kojem je celina više od sume delova.

Grotstajn (*Grotstein*) se smatra autorom koji je u Severnoj Americi uveo Bionovu komunikativnu projektivnu identifikaciju u oblast intersubjektivnog. Njegova formulacija je utemeljena u metapsihologiji Frojda-Klajnove-Biona o nesvesnoj komunikaciji, sa direktnim kliničkim implikacijama.

U vezi sa Bionovim konceptom komunikativne projektivne identifikacije kao primarnog oblika koji obuhvata raniju nesvesnu, onipotentnu, intrapsihičku funkciju koju je opisala M. Klajn, Grotstajn (2005) postulira intersubjektivnu „*projektivnu transidentifikaciju*“. Ovde, polazeći od delovanja nesvesne fantazije onipotentne intrapsihičke projektivne identifikacije isključivo u okviru unutrašnjeg sveta projektujućeg subjekta, Grotstajn dodaje još dva procesa: 1. svesne i/ili pre-svesne modalitete senzomotorne *indukcije*, što bi uključivalo signaliziranje i/ili evocirajuće ili podsticajne gestove (mentalne, fizičke, verbalne, posturalne ili prajming gestove) od strane projektujućeg subjekta; i, posledično, 2. spontanu empatičku simulaciju u receptivnom objektu subjektovog iskustva u kojem je *receptivni objekt* inherentno „programiran“ (predisponiran) da bude empatičan sa podstičućim subjektom.

Razvojno, odojče ili infantilni deo ličnosti, pod pritiskom akumulirane emocionalne uznemirenosti, *indukuje* simetrično stanje u majci ranjivoj-usled-prijemčivosti tako da majka nesvesno istraži (samoaktivira) sopstveni inventar prošlih stvarnih ili mogućih iskustava unutar svog svesnog i nesvesnog Selfa, selektivno regrutuje najprikladniji od njih, i onda *generiše* misli i/ili akcije kako bi odgovorila na uznemirenost kod deteta.

Najvažniji klinički aspekt intersubjektivne projektivne *transidentifikacije* je (nesvesna) komunikacija *između dve psihičke realnosti*. Tokom procesa analize, kao u transakcijama majka-dete, vektori transakcija projektivne transidentifikacije operišu *dvosmerno*, odnosno, objekat odmah postaje pošiljalac, a prvobitni pošiljalac projekcije time postaje primalac, dakle, odvija se *dijalog*. Grotstajn naglašava da takav dijalog (uključujući i analitičareve misli i akcije) najpre sadrži interpretaciju o analizandovom udelu i o generalno višeslojnoj razmeni.

U ovom kontekstu, Grotstajn takođe dovodi u vezu i Ogdenovu iskustveno intersubjektivnu konceptualizaciju psihoanalitičkog „*potčinjavajućeg trećeg*“ i postulira sopstvenu metapsihološku verziju natprirodne nesvesne prisutnosti „*neiskazivog subjekta nesvesnog*“ (Grotstajn, 2000 str. 19), „*dramaturga*“ (kreator-arhitekta i režiser drame), ili demona lociranog samo u nesvesnom analizanda koji aktivira subjektivitete analizanda i analitičara da igraju predstavu u kojoj relevantna nesvesna tema može da bude odigrana i prepoznata (Grotstajn, 2000).

Stiven Mičel (Stephen Mitchell, 1995), razmatrajući projektivnu identifikaciju iz relacionog/interpersonalnog pristupa, primećuje da ovaj proces predstavlja „most između intrapsihičkog i interpersonalnog“. On naglašava da takav pogled mora da uzme u obzir šta se zapravo javlja između pacijenta i analitičara i da stoga u potpunosti sačinjava dvoosobnu psihologiju. **Tanzi i Berk (Tansey i Burke, 1989)** opisuju kako proces projektivne identifikacije može da ima ključnu ulogu za razvoj empatije. Dok je projektivna identifikacija poistovećena sa **Rakerovom (Racker)** konkordantnom identifikacijom, a empatija sa komplementarnom identifikacijom (vidi ispod doprinose autora iz Latinske Amerike), oni smatraju da primanje projektivne identifikacije može biti ključni aspekt za istinski empatski ishod, u situacijama kada je uspešno procesirana od strane primaoca. Zapravo, oni smatraju da „analitičarevo ostvarenje empatskog kontakta sa pacijentom uvek uključuje neki stepen projektivne identifikacije od

strane pacijenta“ (str. 63). Ove relacije perspektive o projektivnoj identifikaciji naglašavaju komunikativne aspekte projektivne identifikacije i pokazuju da „odigravanja“ u psihoanalizi mogu da se razumeju samo proučavajući projektivne identifikacije koje idu od pacijenta do analitičara i nazad. Slavini Krigman (*Slavin i Kriegman, 1998*) tumače odigravanja iz perspektive interpersonalnog konflikta i pregovaranja, što smatraju kao osnovno i evolutivno. Oni konceptualizuju intersubjektivno polje kao mesto gde sudar identiteta pacijenta i analitičara može da stvorineophodne uslove za istinsko ponovno uspostavljanje unutrašnjih reprezentacija pacijenta.

Ako projektivnu identifikaciju smatramo neizbežnim, normalnim aspektom komunikacije koji je obavezno dvosmeran, i uključuje i svesne i nesvesne elemente, fokusproučavanja se nužno pomera samo sa pacijenta ili samo sa analitičara na polje koje oni zajedno stvaraju. Pojam dvoosobnog polja koje je nepodeljivo i uključuje i pacijenta i analitičara uveo je Salivan (*Sullivan, 1953*). Koristeći teoriju polja iz socijalne psihologije, Salivan je insistirao na tome da je individua uvek deo socijalnog polja koje je okružuje. Iako nikada nije koristio koncept projektivne identifikacije *per se*, očigledno je smatrao analitički proces dvoosobnim poljem u kojem svaki član ima uticaj na drugog.

Edgar Levenson(*Edgar Levenson, 1972, 1995, 2017*) je dao radikalno interpersonalno viđenje analitičke interakcije insistirajući na tome da je analitički par zaista nepodeljiv i da je centralni temelj u tretmanu strukturisana interakcija učesnika. On opaža da u analizi „glavno pitanje za pacijenta nije nužno „šta to znači?“ već „šta se ovde dešava“. Za Levensona svaka se interakcija sastoji od beskonačnih poruka i meta-poruka, i svesnih i nesvesnih, tako da je „smisao“ u konvencionalnom psihoanalitičkom smislu neuhvatljiv.

Moris Eprej(*MauriceApprey*)je razmatrao implikacije projektivnih identifikacija koje potiču iz *majčine predstave o bebi in utero*. U svom radu sa majkama pod rizikom, Eprej (1987) kaže damajčine pogrešne predstaveo bebi u utrobi u trećem trimestru dovodendo strahova od separacije koje za ishod imaju *nasilne projektivne identifikacije* koje uništavaju majčin kapacitet da prihvati sopstvenu predstavu sebe kao majke i sopstvenu predstavu o svojoj bebi kao odvojenoj osobi. Za ove majke *fizički porođaj* može predstavljati gubitak sopstvene majke, izazivajući masivnu regresiju koja za ishod ima postporođajnu depresiju ili psihozu uz mešanjereprezentacija Selfa i objekta. Ovo mešanje može da se proteže na tri generacije jer prestravljene majke sa visokim rizikom mogu da osećaju: „Trudna sam ali ne smem da kažem majci jer će me ubiti“; ili „to će ubiti nju“. Ako pak koristi bebu kao kontejner zamajčine nasilne projekcije, može je videti kao zlu i može postati kontejner majčine agresije tokom postporođajne depresije ili psihoze. Tako poremećena majka može smatrati da „beba mora da bude krštena“, tj. udavljena u kadi kako bi „poštedela i nju i svet od zla“. Eprejmatra da psihoanalitičke intervencije, zasnovane na razumevanju ovih transgeneracijskih procesa, mogu da transformišu destruktivne projektivne identifikacije u empatičku komunikaciju sa bebom.

Džudit Mitrani(*Judith Mitrani, 1993*) je opisala načine na koje nedostaci kontejnirajućeg objekta ili kapaciteta odojčeta da koristi kontejnirajući objekt mogu da izazovu različite patološke odgovore. Teška

ograničenja majčinog kapaciteta za sanjarenje (moguće zbog strahova da bi moglo da je preplavi, penetrira, apsorbuje, povredi) mogu dovesti do toga da se nemodifikovana strava vrati bebi. Ovo odbijanje bebine teskobe može voditi masivnim projekcijama delova njenog bespomoćnog beba-Selfa u mahnitoj potrazi za kontejnirajućim objektom i okrnjiti razvoj uma koji misli o iskustvu i menja ga. Senzorno iskustvo kojem je uskraćen pristup majčinom psihičkom aparatu se ne transformiše u materijal za razmišljanje i ostaje pogodno samo za evakuaciju. Slično tome, ograničenja majčine alfa-funkcije (možda zbog majčine nesposobnosti da toleriše bebinu i/ili sopstvenu bol, strah od smrti i destrukcije, i/ili nesposobnosti da mentalizuje bolnu, primitivnu stravu) može imati za posledicu da beba ponovo introjektuje ne samo svoje nemodifikovane strahove, već i mamine. Još gore, ako potrebna alfa-funkcija nije samo odsutna već je zapravo obrnuta, u slučaju objekta koji je nemisleći, pogrešno razume ili razrađuje laži i halucinacije sa ciljem izbegavanja (Melcer, 1975), bebine projekcije mogu biti lišene i ono malo smisla koje možda imaju i mogu da se vrate kao bezimena strava (Bion).

Konačno, majke koje imaju strah od odvajanja ili gubitka dela sebe u identifikaciji sa bebom mogu da budu neuspešne u vraćanju onog što je projektovano. Vinikot (*Winnicott*, 1971, str. 114) opisuje ovo kao neuspeh u „ogledanju“ depresivne majke. Mitrani (1993) predlaže da, u nekim slučajevima, depresija crne rupe može da prevlada kod majke. „Obamrlost“ takve majke može apsorbovati svu živost njene bebe, usisavajući ili gutajući dinamiku bebe, bolnim projekcijama bez eha, ustručavanja ili refleksije, ostavljajući bebu sa doživljajem isisanosti i praznine. Ona primećuje da ovaj doživljaj, onoga što ona naziva apsorbujućom majkom, može rezultirati umanjnjem normalne projektivne identifikacije kao sredstva komunikacije sa majkom u pokušaju bebe da sačuva svoj Self u nastajanju. Dodatno, majke mogu da vrate bebi elemente još strašnije i nezamislivije od prvobitno projektovanih, što može imati za rezultat to da beba izgubi kapacitet da koristi adekvatno kontejnirajuću majku. U ovom slučaju, normalne projektivne i introjektivne aktivnosti su oštećene, a razvoj aparata za mentalizaciju je okrnjen.

U svim gorepomenutim slučajevima, rigidni, apsorbujući i nemisleći objekti uključeni u iskustvo nedovoljno dobrog kontejniranja mogu voditi ili masivnim projekcijama koje se opiru modifikaciji, nezasitnoj potrazi za materinskim utočištem ili inhibiciji ili atrofiji projektivnih i introjektivnih funkcija. Posledično, um koji misli ili čak misli kao takve mogu da se ne razviju.

Donel B. Stern (*Donnel B. Stern*), interpersonalni analitičar, pod snažnim uticajem Salivana i Levensona, piše da analitička interakcija uključuje stalnu međuigru i svesnih i nesvesnih aspekata analitičara i pacijenta. U tom procesu, projektivne identifikacije su utkane u interakciju i proces je dvosmeran i fluidan. U svom modelu, uloge pacijenta i analitičara su ujedno i obostrane i recipročne. Stern proučava analitičku dijadu sa tačke gledišta „interpersonalizacije disocijacije“, opisujući projektivnu identifikaciju kao oblik „disocijativnog odigravanja“ za koju može da se kaže da je: „pripisivanje otepljenih delova drugome, kojeg onda subjekt tretira kao tuđi, disocirani deo sebe“ (Stern, 2011).

Rad **Filipa Bromberga** (*Philip Bromberg*, 1998, 2006, 2011) se fokusira na analitičku situaciju kao na složeno polje projekcija i introjeksijskih u kojem pacijent može da procesira disocirano iskustvo Selfa i

da ga ponovo usvoji. On opisuje proces u kojem disocirana stanja Selfa u pacijentu izazivaju asocirana stanja Selfa kod analitičara tokom nesvesne komunikacije koju učesnici treba da odgonetnu. Zajedničko između relacionog pogleda na *odigravanje* i Bionove projektivne identifikacije je da se terapijski učinak postiže transformacijom „sirovog“ iskustva koje ne može biti iskorišćeno za stvaranje značenja (Bionovi beta elementi [1962,1963]) u formu o kojoj *mogu da misle* i pacijent i analitičar (Bionovi alfa elementi) (Stern, 2011). Jedan element koji odvajaju teorije polja Baranžea (*Baranger*) i Feroa (vidi ispod) od teorija Bromberga i Sterna je to da, kao interpersonalisti, oni više naglašavaju *odvojenost* pacijenta i analitičara kao saučesnika u procesu. I Stern i Bromberg stavljaju naglasak na ono što se *zaista dešava* između pacijenta i analitičara i vide istraživanje ovih interakcija u stvarnosti i njihovih mogućih značenja (tj. procesiranje projektivnih identifikacija) kao srž analitičkog procesa.

II. C. RAZVOJ KONCEPTA U LATINSKOJ AMERICI

Ideje M. Klajn su naišle na odličan prijem u Argentini tokom 1950-ih i 60-ih, i odatle su se širile Latinskom Amerikom i dalje razvijale. Korišćene su na kreativan način proizvodeći nove načine gledanja koje su obogaćivale originalne ideje M. Klajn i njenih sledbenika.

Doprinosi Hajnriha Rakera (*Heinrich Racker*, 1910-1961), Vilija i Madlen Baranže (*Willy i Madeleine Baranger*), Leona Grinberga (*Leon Grinberg*), Enrieka Pišona Rivijea (*Enrique Pichon Riviere*), Arminde Aberasturi (*Arminde Aberastury*), Hosea Blegera (*José Bleger*), Anhela Garma (*Angel Garma*), Mari Langer (*Marie Langer*) se mogu smatrati glavnim originalnim teoretičarima Latinske Amerike u polju projektivne identifikacije.

Kako je za pacijente projektivna identifikacija često jedini način komunikacije mentalnih stanja koja su previše bolna da bi bila verbalizovana, primanje i razumevanje pacijentovih projekcija je par excellence sredstvo za rad sa teškim pacijentima. Argentinski analitičar, Hajnrih Raker, u svom ključnom radu o kontratransferu, opisao je *konkordantne* i *komplementarne identifikacije* kao suštinske delove terapijskog odnosa. U *konkordantnoj identifikaciji*, analitičar koristi aspekte sebe da nađe način da razume puteve i značenja pacijentovih unutrašnjih konflikata, proces koji se često naziva empatijom. Paralelno sa tim, njegovi pokušaji da razume svoje nesvesne *komplementarne identifikacije* omogućile mu da prepozna koji unutrašnji objekat pacijenta predstavlja u transferu, u *ovde i sada* analitičke seanse, često deo koji je odbačen i projektovan u vidu projektivne identifikacije (Raker, 1953, 1957).

U okviru ovog proširenog pogleda, kontratransfer uplivisan projektivnom identifikacijom postaje neminovni alat koji analitičaru omogućava da razume bolje pacijentov svet objekata. Analitičar onda može iskoristiti taj doživljaj da pomogne da s vremenom procesira i vrati u svarenom obliku projekcije, slično kao što majka čini za svoju bebu. Bion opisuje ovaj proces kao pomaganje pacijentu da razvije kapacitet za alfa-funkciju, tj. mišljenje (vidi deo KONTRATRANSFER).

Za Rakeru, komplementarne identifikacije neminovno uključuju pacijentove delove koji aktiviraju analitičarevo nesvesno. Njegov argentinski kolega, **Leon Grinberg**(1956, 1979) razvio je koncept „projektivne kontraidentifikacije“ da bi opisao kliničke susrete sa ciljem definisanja

„...nizategoba koje u psihoanalitičku tehniku uvodi preterana uloga koju projektivna identifikacija igra kod analizanda, što dovodi do specifičnog odgovora kod analitičara[...] zbog čega je on „vođen“ da odigra, na nesvestan i pasivan način, različite uloge koje su mu pripisane“ (1956, str. 507).

U jednom od tekstova na ovu temu, Grinberg (1979) je razmatrao razliku između Rakerovog poimanja komplementarnog kontratransfera (Raker, 1953) i svoje ideje projektivne kontraidentifikacije. On je smatrao da je Rakerov koncept proizašao iz identifikacije analitičara sa nekim od unutrašnjih objekata pacijenta koji se doživljavaju kao objekti iz sopstvenog detinjstva. Analitičarev emocionalni odgovor je, dakle, baziran na sopstvenim anksioznostima i konfliktima sa unutrašnjim objektima sličnim onima kod analizanda. S druge strane, kod projektivne kontraidentifikacije

„Reakcija analitičara proističe, u najvećoj meri, nezavisno od njegovih sopstvenih konflikata i pretežno ili isključivo odgovara intenzitetu i kvalitetu pacijentove projektivne identifikacije. U ovom slučaju, poreklo procesa potiče od pacijenta, a ne od analitičara. Pacijent na nesvestan i regresivni način, a zbog specifičnog funkcionalnog psihopatskog kvaliteta njegove projektivne identifikacije, aktivno provocira određen emocionalni odgovor kod analitičara, koji (1979, str. 234)... može imati utisak da više nije sopstveno ja i da se neizbežno transformiše u objekat koji pacijent, nesvesno, želi da on bude (Id, Ego ili neki unutrašnji objekat) ili da oseti one afekte (ljutnja, depresija, anksioznost, dosada, itd.) koje mu je analizand nasilno prebacio.“ (ibid, 231)

Grinbergov koncept može biti koristan u razumevanju nekih *odigravanja* koja se događaju između analitičara i pacijenta.

Vili i Madlen Baranže (1961-62, 2008), pod jakim Bionovim uticajem, razvili su teoriju analitičkog polja koja naglašava međuzavisnost saučesnika u analitičkoj dijadi i istražuje ulogu analitičke dijade u formiranju „odbrambenih bastiona“ u toku analitičkog tretmana. Oni smatraju da je svaki analitički par jedinstven i da nijedan član ne može da se razume bez onog drugog. Za njih je analitičko polje pravi objekat posmatranja i analize, a ono je ko-kreacija projektivnih identifikacija i analitičara i pacijenta. Za analitičku seansu oni kažu da je ko-konstituisana „fantazija“.

„Bazična fantazija seanse nije samo analitičarevo razumevanje fantazije pacijenta, već nešto što se konstruiše u odnosu između dvoje“... Ova fantazija „se stvara kroz međugru procesa projektivne i introjektivne identifikacije i kontraidentifikacija koje nastupaju sa sopstvenim različitim granicama, funkcijama i karakteristikama u pacijentu i analitičaru“ (V. i M. Baranže, 2008)

III. PROJEKTIVNA IDENTIFIKACIJA U ANALITIČKOM RADU

Projektivna identifikacija je koncept koji opisuje predivesni i spontani način pristupa drugome. Ona funkcioniše i kod psihoanalitičara i kod analizanda, i nije veštački alat koji bi analitičar mogao da odabere da koristi ili ne koristi. Štagod da je njegov teorijski okvir, između njega i njegovog pacijenta će postojati kontinuirani dvosmerni tok projektivnih identifikacija.

Projektivna identifikacija je dinamički koncept za opisivanje načina na koji se razvija ljudski odnos, uključujući i način na koji se bilo koji analitički odnos obrađuje. Kao takav, on olakšava promišljanje o klasičnijim i statičnijim konceptima kao što su „transfer i kontratransfer“, „transferna neuroza“, „kontratransferna neuroza“, itd. On pored toga naglašava analitičarev kapacitet za samoanalizu kao spontano kontinuirano samoposmatranje uticaja konstantnog toka projektivne identifikacije; kako analitičarev sopstveni karakter i neuroza utiču na projektivnu identifikaciju, i kako specifična kretanja projektivne identifikacije pacijenta utiču na analitičara. Moguće je razaznati analitičareva sopstvenaodbrambena kretanjaprotiv psihičkog bola i pokušati potomotkriti sa kojim unutrašnjim objektom ili delom pacijentovog Selfa se analitičar projektivno idenfitikuje u tom momentu patnje, ljutnje ili saosećanja.

Dobra strana razmišljanja otrenutom analitičkom radu tokom bilo koje psihoanalitičke seanse u kontekstu projektivne identifikacije leži u tome što je tako moguće bolje iskoristiti analitičarevo lično iskustvo analize i samoanalize kako bi se razlikovala priroda, intenzitet i patologija pacijentovih projektivnih identifikacija, u odnosu prema različitim unutrašnjim objektima – uglavnom parcijalnim objektima – koje ona/on projektuje na analitičara u bilo kom trenutku u toku seanse, kao i kauzalnost tog kretanja.

Bionov rad sa grupama i psihotičnim pacijentima ga je naveo da predloži značajne izmene u konceptu projektivne identifikacije. U kliničkom polju, konceptualizacijom para kontejner/kontejnirano, nasilnost ilipreteranost projektivne identifikacije je postala i funkcija primajućeg kontejnera, tj. nesvesnog psihičkog funkcionisanja analitičara, uključujući i njegov karakter, način odnošenja prema objektima i teorijski okvir.

Takođe ga je naveo da revidira koncept „negativne terapeutske reakcije“ i da doda klasičnim komponentama takve patologije – kakve su zavist, mazohizam, ljubomora i nesvesna krivica – patologiju odnosa kontejner/kontejnirano (Bion, 1970). Posmatrajući pacijentovu potrebu za određenom vrstom kontejniranja, on u tome prepoznaje *strukturalni defekt*, uglavnom u vezi sa lošim kapacitetom za uspostavljanje osnovnih organizujućih odbrana zdravim cepanjem, poricanjem i idealizacijom, i tendencijom da se regredira u *konfuziju*.

Od 1990. godine, psihoanalitička istraživanja odojčadi su razvijala nova posmatranja i nove veze sa neuronaukama na temu projektivne identifikacije i konfiguracije kontejner/kontejnirano (vidi tim koji su

u okviru Tavistok klinike u Italiji oformili Donald Melcer i Marta Haris (*Martha Harris*), uz radove Suzane Majelo (*Suzanna Maiello*, 2012), Majkla Rastina (*Michael Rustin*) i Margaret Rastin (*Margaret Rustin*) (1989, 2016, 2019). U oblasti autizma, izvanredan rad Ženevjev Hag (*Geneviève Haag*, 2018) detaljno proučava razlike između projektivne identifikacije i adhezivnog identiteta kod autističnih patologija.

IV. SOCIJALNA/KULTURALNA/POLITIČKA PRIMENA PROCESA PROJEKTIVNE IDENTIFIKACIJE

Koncept projektivne identifikacije su neki psihoanalitički autori koristili za razumevanje fenomena kao što su zloupotreba, maligne predrasude i genocid. **Vamik Volkan** (*Vamik Volkan*, 1988) je naširoko pisao o tome zašto ljudi ubijaju u ime zajedničkih etničkih, nacionalnih, verskih ili ideoloških osećanja. Sledeći Frojdovu *Grupnu psihologiju i analizu Ega* (1921), Volkan (Varvini Volkan, 2003; Volkan, 2014a, Volkan, 2014b) se fokusirao na psihologiju velikih grupa i na načine na koje se te grupe bave osećanjem sramote kroz poricanje i negovanjem identiteta kroz eksternalizaciju i projekciju. On je osmislio termin „taloženje“ kako bi objasnio kako se mržnja prenosi kroz generacije jer traumatizovani odrasli, zbog iskustava kakva su rat ili genocidi koji su pretnja identitetu velike grupe, talože traumatizovane slike o sebi u psihu svoje dece koja se tek razvija. **Grotstajn** (2004), pišući iz bionijanske perspektive, primećuje raširenu upotrebu projektivne identifikacije koju su kolonijalisti koristili kako bi pokorili starosedelačke narode bazirajući se na navodnom moralnom imperativu o pročišćenju neznabožaca. **Kernberg** (2003a,b) pokušava da objasni masivno socijalno nasilje opisujući potrebu velike grupe da se identifikuje sa harizmatičnim vođom i da ga pratikako bi ispunila svoj Ego ideal i prihvatila paranojnu ideološku rigidnost. „Drugi“ tako postaje dehumanizovan i postaje rezervoar za svu projektovanu „rđavost“, što ne samo da opravdava strašno nasilje, već ga ponekad uzdiže na nivo moralnog imperativa. *Reprodukcija zla* **Suzan Grand** (*Suzan Grand*, 2000) koristi savremenu relacjonu perspektivu da razume prirodu zla na interpersonalnom nivou jer ono funkcioniše kao odnos između počinioca i žrtve. Ona opisuje proces kojim „ubistvo duše“ žrtve izaziva stvaranje nepodnošljivog „ne-Selfa“, kojeg može da se oslobodi samo kroz transformaciju u počinioca koji evakuiše ovaj dehumanizovani aspekt u svoju žrtvu. Grand objašnjava da „drugost“ koju zahteva kreiranje žrtvenog ljudskog života uključuje formiranje odnosa „ja-to“ (Buber–*Buber*, 1937), čime potlačeni gubi svoju čovečnost postajući stvar. Ova stvar–žrtva onda mora biti uništena jer postaje rezervoar „strave“ za počinioca. Na taj način, Grand može na slikovit način da objasni kako se zlo stvara i reprodukuje kroz generacije i pomaže nam da razumemo kako ljudi počnu da mrze i uništavaju jedni druge.

V. ZAKLJUČCI

Pojam projektivne identifikacije koji je Melanija Klajnuvela 1946. imao je snažan uticaj na psihoanalitičko teorijsko i kliničko mišljenje širom sveta. Ona je razvila ovaj koncept na osnovu svojih psihoanalitičkih iskustava sa decom i odraslima. On ima svoje korene u Frojdovim konceptima projekcije i identifikacije. Klajn je *projektivnu identifikaciju* smatrala intrapsihičkim sredstvom kojim se beba oslobađa neželjenih afekata, objekata i delova Selfa, i mehanizmom kojim ona uspostavlja kontrolu nad majkom u [nesvesnoj] fantaziji projektovanjem ovih delova u majku. Kako je Klajnova smatrala da je osnovni cilj bebine projekcije da loše drži napolju a dobro unutra, smatrala je da projektivna i introjektivna identifikacija idu ruku pod ruku.

Klajn je naglašavala da ovaj način funkcionisanja briše granicu između spoljašnje i psihičke realnosti i omogućava subjektu da stekne moć – u fantaziji – nad celom ili nad delom spoljašnje osobe ili unutrašnjeg objekta.

Ona je smatrala *projektivnu identifikaciju* za jedan od prvih mehanizama odbrane zajedno sa *cepanjem*, *poricanjem* i *idealizacijom*, sa kojima ide ruku pod ruku. Primetila je da patološko korišćenje projektivne identifikacije drži subjekt u iluzornoj fantaziji da može da izbegne dugačak i bolan proces tugovanja koji je Frojd opisao (1915) i da tako – u klajnijanskom okviru – spreči razvoj od paranoidno-shizoidne pozicije do depresivne pozicije.

Vilfred Bion je proširio shvatanje M. Klajn da je „projektivna identifikacija odbrambena fantazija“ uključivši njenu funkciju kao *normalan, pre-verbalni vid komunikacije koji se zapravo događa između majke i bebe*. Prema Bionu, projektivna identifikacija je bebin prvi način komunikacije sa majkom. Beba projektuje neželjene, nemislive, nekad zastrašujuće doživljaje (beta-elemente) u majku, koja ih prima i „kontejnira“ i kroz „alfa-funkciju“ – gde je „sanjarenje“ važan faktor – transformiše beta-elemente u alfa-elemente, koje kada ih beba re-introjektuje, može da koristi za izgradnju primitivnih misli. Tako je projektivna identifikacija osnova za razvijanje bebinog kapaciteta da misli.

Osnovne teorije projektivne identifikacije M. Klajn i Biona su razvijane i obrađivane širom sva tri IPA regiona.

U **Evropi**, posebno u Engleskoj, nekoliko analitičara je produbilo razumevanje projektivne identifikacije. U oblasti opservacije beba i u kliničkom lečenju autistične dece, opisana je faza pre projektivne identifikacije (adhezivna identifikacija), a kod odraslih je rasvetljenokako cepanje i projektivni procesi projektivne identifikacije vode paranoidnim anksioznostima, kada Self oseća da ga proganjaju agresivni i zli delovi koje je projektovao u spoljašnje objekte. Kliničku upotrebljivost koncepta projektivne identifikacije ilustrovalo je nekoliko autora, omogućavajući analitičaru da uhvati i razume kako ponekad suptilni pritisak ovih procesa utiče na transfer i kontratransfer. Donald Melcer se može smatrati evropskim analitičarem koji je najviše doprineo razumevanju i razvoju teorija projektivne identifikacije M. Klajn i Biona.

U **Severnoj Americi**, teorije M. Klajn su prvo primljene sa otporom, posebno zbog njenog naglašavanja destruktivnosti i zavisti. Međutim, 1968. Bion se preselio iz Londona u Los Angeles i tamo ostao skoro 10 godina, radeći kao analitičar i držeći seminare. Njegove teorije, ne samo o komunikacijskom aspektu projektivne identifikacije, postepeno su razvile snažan uticaj na severnoameričku psihoanalizu. Mnogi analitičari u Severnoj Americi, radeći iz *interpersonalne/relacione perspektive* počeli su da posmatraju projektivnu identifikaciju kao dvosmeran proces koji nije samo fantazmatski (videnje M. Klajn), već uključuje i stvarnu interakciju između analitičara i pacijenta. Ovom linijom razmišljanja, projektivna identifikacija se može shvatiti kao normalan način komunikacije između pacijenta i analitičara, koja može postati manje ili više patološka u svojoj prirodi, zavisno od prirode mentalnog sadržaja koji se prazni. Projektivna identifikacija, prema tome, predstavlja most između intrapsihičkog i interpersonalnog, a objekat posmatranja se pomera sa pacijenta ili analitičara na polje koje oni zajedno stvaraju.

U **Latinskoj Americi**, ideje M. Klajn su naišle na široko prihvatanje, prvo u Argentini 1950-ih i 1960-ih, a odatle su se širile po psihoanalitičkim društvima u drugim zemljama Latinske Amerike, gde su nastavile da se razvijaju. Analitičari iz Latinske Amerike su razvili sofisticirane teorije o analitičarevom kontratransferu u odnosu prema projektivnim identifikacijama – njegovo/njeno prihvatanje i razumevanje pacijentove projektivne identifikacije. Analitičareve konkordantne ili komplementarne identifikacije postaju nezaobilazan alat kojim analitičar više saznaje o pacijentovom svetu objekata. Takođe, Bionov rad je bio i još uvek je važan u psihoanalizi Latinske Amerike – on je posetio i Argentinu i Brazil. Između ostalog, njegove teorije su uticale na formulaciju „analitičkog polja“ kao ko-kreacije projektivnih identifikacija i analitičara i pacijenta.

Od kada je 1946. Melanija Klajn formulisala svoje teorije projektivne identifikacije, koncept je bio razvijan i razrađivan na bogate, složene i sofisticirane načine u sva tri IPA regiona i ovaj razvoj i dalje traje.

Vidi takođe:

KONTEJNIRANJE: KONTEJNER-KONTEJNIRANO

KONTRATRANSFER

TEORIJE OBJEKTNIH ODNOSA

NESVESNO

LITERATURA

- Apprey, M. (1987). Projective identification and maternal misperception in disturbed mothers. *British Journal of Psychotherapy*. Volume 4, pp. 5-22.
- Baranger, M. & Baranger, W. (1961-62). La situación analítica como campo dinámico. *Revista uruguaya de psicoanálisis*, IV, 1. English version: (2008) The analytic situation as a dynamic field. *Int. J. Psychoanal.*, 89: 795-826
- Benjamin, J. (2004). Beyond doer and done to: An intersubjective view of thirdness. *Psychoanalytic Quarterly*, 73, 5-46
- Bick, E. (1968). The experience of the skin in early object-relations. *Int. J. Psycho-Anal.*, 49: 484-486.
- Bick, E. (1986). Further considerations on the function of the skin in early object relations. *British Journal of Psychotherapy*, 2(4): 292-301.
- Bion, W.R. (1962a). The Psycho-Analytic Study of Thinking. *Int. J. Psycho-Anal.*, 43: 306-310.
- Bion, W.R. (1962b). *Learning from Experience*. London: Heinemann.
- Bion, W.R. (1963). *Elements of Psycho-Analysis*. London: Heinemann.
- Bion, W.R. (1970). *Attention and Interpretation*. London: Tavistock Publications.
- Bion, W.R. (1973). *Bion. Brazilian Lectures, I*. Rio de Janeiro: Imago. [Reprinted by Karnac, 1990].
- Bromberg, P.M. (1998). *Standing in the Spaces: Essay on Clinical Process, Trauma, and Dissociation*. New Jersey: Analytic Press.
- Bromberg, P.M. (2006). *Awakening the Dreamer: Clinical Journeys*. New Jersey: Analytic Press.
- Bromberg, P.M. (2011). *The Shadow of the Tsunami: and the Growth of the Relational Mind*. New York: Routledge.
- Buber, M. (1937) *I and Thou*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Civitaresse, G. (2017). *Bion and Contemporary Psychoanalysis: Reading a Memoir of the Future*. London: Routledge.
- Ferro, A. (2017) *Contemporary Bionian Theory and Technique in Psychoanalysis*. London: Routledge.
- Fognini, M. (2014). *Wilfried Bion. Lapsychanalyse en devenir*. Paris: Le Coq Héron, 2014/1 n° 216.
- Freud, S. (1914). On narcissism: an introduction. *SEXIV*.
- Freud, S. (1915). Instincts and their vicissitudes. *SEXIV*.
- Freud, S. (1917) Mourning and melancholia. *SEXIV*.
- Freud, S. (1921). Group psychology and the analysis of the ego. *SEXVIII*.
- Freud, S. (1923). The ego and the id. *SEXIX*.
- Freud, S. (1940 [1938]). Splitting of the ego in the process of defense. *SEX XIII*.
- Goyena J. L. (2002) L'intime et le secret. À propos de la transmission de la psychanalyse et du rituel des

sociétés secrètes. *Champ psychosomatique*, 2002/3-27

Goyena, J.L. (2012) Préface de Bion à la Tavistock avec A. Goyena, Paris : Éd. Ithaque.

Grinberg, L. (1956). Sobre Algunos Problemas de técnica psicoanalítica determinados por la identificación y contra identificación proyectivas. *Rev. psicoanal.*, 13(4):507-511. [...]

Grinberg, L. (1962). On a specific aspect of countertransference due to the patient's projective identification. *Int. J. Psycho-Anal.*, 43, 436.

Grinberg, L. (1979). Contratransferenciay contra identificación proyectiva en el proceso psicoanalítico: una nueva visión. En: *El psicoanálisis escosados*. Valencia: Promolibro

Grinberg, L. (1979). Countertransference and Projective Counteridentification. *Contemp. Psychoanal.*, 15:226-247.

Grand, S. (2000). *The Reproduction of Evil: A Clinical and Cultural Perspective*. Analytic Press, Hillsdale NJ.

Grotstein, J. (2000). *Who is the Dreamer who Dreams the Dream? A Study of Psychic Presences*. Hillsdale, NJ: Analytic Press.

Grotstein, J. (2004). Spirituality, religion, politics, history, apocalypse and transcendence: an essay on psychoanalytically and religiously forbidden subject. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1: 82-95

Grotstein, J. S. (2005). 'Projective transidentification': An extension of the concept of projective identification. *Int. J. Psychoanal.* 86: 1051-1069

Guignard, F. (2017-2020) An introduction to projective identification. In: *Psychoanalytic Concepts and Technique in Development. Psychoanalysis, Neuroscience and Physics*. London: Routledge, The New Library of Psychoanalysis, p. 51-62.

Guignard, F. (2021). *The Infantile in Psychoanalytic Practice Today*. London: Routledge.

Haag, G. (2018) *Le Moicorporel. Autisme et développement*. Paris: PUF.

Joseph, B. (1987). Projective identification: some clinical aspects. In Joseph: *Psychic Equilibrium and Psychic Change*. London: Routledge, 1990.

Joseph, B. (1998). Thinking about a Playroom. *J. Child Psychother.* 24: 359-366

Kernberg, O. (1987). Projection and projective identification: Development and clinical aspects. In: Sandler, J., editor. *Projection, Identification, Projective Identification*, pp. 93-116. Madison, CT: International University Press.

Kernberg, O. (2003a) Sanctioned social violence: A psychoanalytic view—Part I, *Int. J. Psychoanal.* 84: 683-698.

Kernberg, O. (2003b). Sanctioned social violence: A psychoanalytic view—Part II, *Int. J. Psychoanal.* 84: 953-968.

Klein, M. (1946). Notes on Some Schizoid Mechanisms. *Int. J. Psycho-Anal.*, 27: 99-110.

Levenson, E. (1972). *The Fallacy of Understanding*. New York: Basic Books

Levenson, E. (1995). *The Ambiguity of Change*. New York: Basic Books.

Levenson, E. (2017). *The Purloined Self*. New York and London: Routledge.

- Lévy F. (2014). *La Psychanalyse avec Wilfred R. Bion*. Paris: Éditions Campagne Première.
- Maiello S. (2012). Prenatal experiences of containment in the light of Bion's model of container/contained. *Journal of Child Psychotherapy*, 38(3).
- Mancia, M. (1981). On the beginning of mental life in the fetus. *Int. J. Psycho-Anal.* 62:351-7.
- Mancia, M. (2004) *Feeling the Words. Neuropsychoanalytic Understanding of Memory and the Unconscious*. London: Routledge, 2007.
- Mancia, M. (2006) Implicit memory and early unrepressed unconscious: Their role in the therapeutic process (How the neurosciences can contribute to psychoanalysis). *Int. J. Psychoanal.* 87(1), 83-104.
- Meltzer, D. (1975). Adhesive identification. *Contemporary Psychoanalysis*, 1(3):289-310.
- Meltzer D. (1978) *The Kleinian Development*. Pertshire: Clunie Press.
- Meltzer, D. (1986). *Studies in Extended Metapsychology*. Pertshire: Clunie Press.
- Meltzer, D. (1992). *The Claustrium: An Investigation of Claustrophobic Phenomena*. Pertshire: Clunie Press.
- Mitchell, S. A. (1995). Interaction in the Kleinian and interpersonal traditions. *Contemporary Psychoanalysis*. 31-65
- Mitrani, J. L. (1993). "Unmentalized" experience in the etiology and treatment of psychosomatic asthma. *Contemp. Psychoanal.*, 29:314-342.
- Neri, C. (2006). *Lire Bion, avec Corrales A. et Fadda P.* Tr. Fr. P. Faugeras: Érès.
- Neri, C. (2013). The enlarged notion of field in psychoanalysis, in: *The Analytic Field*. Eds: Basile, A. Ferro. London: Taylor & Francis.
- Norman, J. (2001). The psychoanalyst and the baby: A new look at work with infants. *Int. J. of Psychoanal.* Volume 82/1, 2001.
- Ogden, T. H. (1982) *Projective Identification and Psychotherapeutic Technique*. New York: Jason Aronson.
- Ogden, T. H. (1994). The analytic third: working with intersubjective clinical facts. *Int. J. Psycho-Anal.* 75:3-19.
- Racker, H. (1951). Observaciones sobre la contra transferencia como instrumento técnico. In *Revista de psicología del 'Asociación psicoanalítica argentina*.
- Racker, H. (1953). A contribution to the problem of countertransference. *Int. J. Psychoanal.* 34:4, 313-324.
- Racker, H. (1957) The meanings and uses of countertransference. *Psychoanalytic Quarterly*, 26:3, 303-357.
- Racker, H. (1968) *Transference and Countertransference*. New York: International Universities Press.
- Resnik, S. (1999) *Personne et psychose. Étude sur le langage du corps*. Larmor-Plage: éditions du Hublot.
- Resnik, S. (2006). Conversation avec Enrique Pichon-Rivière, in Eduardo Mahieu & Martin Reca (eds), *Enrique Pichon-Rivière: une figure marquante de la psychanalyse argentine*, Paris: L'Harmattan.
- Resnik, S. (2011). Réflexions sur l'autisme et la psychose. Hommage à Frances Tustin. *Journal de la psychanalyse de l'enfant*, 2011/2, vol. 1, p. 209-230.

Riolo, F. (2008) Psychoanalytic transformations 1, *Int. J. Psychoanal.* 88(6) p1375-1389.

Riolo, F. (2019). Research methodology, *The Italian Psychoanalytic Annual*, 2019.

Rosenfeld, H. A. (1965). *Psychotic States: A Psycho-analytical Approach*. Oxford, England: International U. Press

Rosenfeld, H. (1988). Contribution to the psychopathology of psychotic states: the importance of projective identification in the ego structure and the object relations of the psychotic patient. In *Melanie Klein Today*; edited by Elizabeth Bott Spillius. London and New York: Routledge, pp. 117-137. Orig. 1971].

Rustin, M. (2019). *Researching the Unconscious: Principles of Psychoanalytic Method*. London: Routledge, The Tavistock Clinic Series.

Rustin, M. & Rustin, M. (2016). *Reading Klein*. London: Karnac Books.

Rustin, (1989). *Closely Observed Infants*. London: Duckworth & Co.

Salomonsson, B. (2014). *Psychoanalytic Therapy with Infants and Parents: Practice, Theory and Results*. London: Routledge.

Slavin, M. O. & Kriegman, D. (1998). Why the analyst needs to change: Toward a theory of conflict, negotiation, and mutual influence in the therapeutic process. *Psychoanal. Dial.* 8: 247-284.

Spillius, E. (2007) Projective identification: Back to the future' in *Encounters with Melanie Klein: Selected papers of Elizabeth Spillius*. London: Routledge.

Stephen, K. (1941). Aggression in early childhood. *British Journal of Medical Psychology*. Volume 18, pp. 178-190.

Stern, D. B. (2011) *Partners in Thought: Working with Unformulated Experience, Dissociation and Enactment*.

Sullivan, H. S., (1953). *The Interpersonal Theory of Psychiatry*. New York: W. W. Norton.

Tansey, M. & Burke, W. (1989). *Understanding Countertransference: From Projective Identification to Empathy*. Hillsdale, NJ: Analytic Press.

Tustin, F. (1992). *Autistic States in Children*. London: Routledge (first published in 1981).

Varvin, S. and Volkan, V. D. (eds.). (2003). *Violence or Dialogue: Psychoanalytic Insights on Terror and Terrorism*. London: IPA.

Volkan, V. D. (1988). *The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relations*. Northvale, NJ: Jason Aronson

Volkan, V. D. (2014a). Psychoanalytic Thoughts on Shared Prejudice in a Changing World. Volkan, V. D. (2014

b). *Animal Killer: Transmission of War Trauma from One Generation to the Next*. London: Karnac

Winberg Salomonsson, M. & Salomonsson, B. (2016). *Dialogues with Children and Adolescents. A Psychoanalytic Guide*. London: Routledge

Winnicott, D. W. (1971). Mirror-role of mother and family. In *Playing and Reality*. London: Tavistock.

Nazad na sadržaj

Regionalni konsultanti i saradnici

Severna Amerika: Dr sc. Moris Eprej, dr Džejms Grotstajn, Dr sc. Džudit Mitrani, Dr sc. Geri Šlesindžer

Latinska Amerika: Dr sc. Andrea Ferati (*Andrea Ferratti*, Ph.D.), Dr Gabrijel Sapisočin (*Gabriel Sapisochin*, M.D.), Dr Rikardo Spektor

Evropa: Dr sc. Florans Ginjar, Dr sc. Luis Martin Kabre (*Luis Martin Cabré*, Ph.D.), Dr Džejn Milton (*Jane Milton*, M.D.)

Kopredsednik međuregionalne saradnje: Dr Arne Jemstet

Dodatni uređivački pomoćnik za engleski jezik: Dr sc. Li Tobajas (*Leigh Tobias*, PhD)

IPA međuregionalni enciklopedijski rečnik psihoanalize licenciran je pod Creative Commons licencom CC-BY-NC-ND. Osnovna prava zadržavaju autori (IPA i saradnici članovi IPA), međutim, ovaj materijal mogu da korist drugi, pod uslovom da je upotreba u nekomercijalne svrhe, uz punu atribuciju IPA (uključujući pozivanje na URL www.ipa.world/IPA/Encyclopedic_Dictionary) i doslovnu reprodukciju, ne u izvedenom, izmenjenom ili prerađenom obliku. Pritisnite ovde za uslove.

Prevod na srpski jezik i uredništvo: Psihoanalitičko društvo Srbije

Prevod: Ivana Dobrić

[Nazad na sadržaj](#)

Koordinator: María Inés Nieto